

UNIVERZITET U BEOGRADU–SAOBRAĆAJNI FAKULTET

OSNOVI EKONOMIJE

I DEO

MAKROEKONOMIJA

1. OSNOVNI MAKROEKONOMSKI KONCEPTI I MERE

Jelica Petrović- Vujačić

ŠTA JE EKONOMIJA ?

- **Ekonomija je nauka o efikasnoj alokaciji ograničenih resursa između različitih mogućnosti njihove upotrebe.**

OSNOVNI EKONOMSKI PRISTUPI

Dva pristupa u istraživanju ovog problema:

- **Makroekonomija** ispituje **ukupne performanse privrede jedne zemlje** nastojeći da odredi faktore koji vode punoj iskorišćenosti društvenih resursa.
- **Mikroekonomija** istražuje **akcije koje preduzimaju pojedinci i preduzeća** i razmatra uslove koji vode efikasnoj upotrebi resursa.

INSTRUMENTI EKONOMSKE ANALIZE

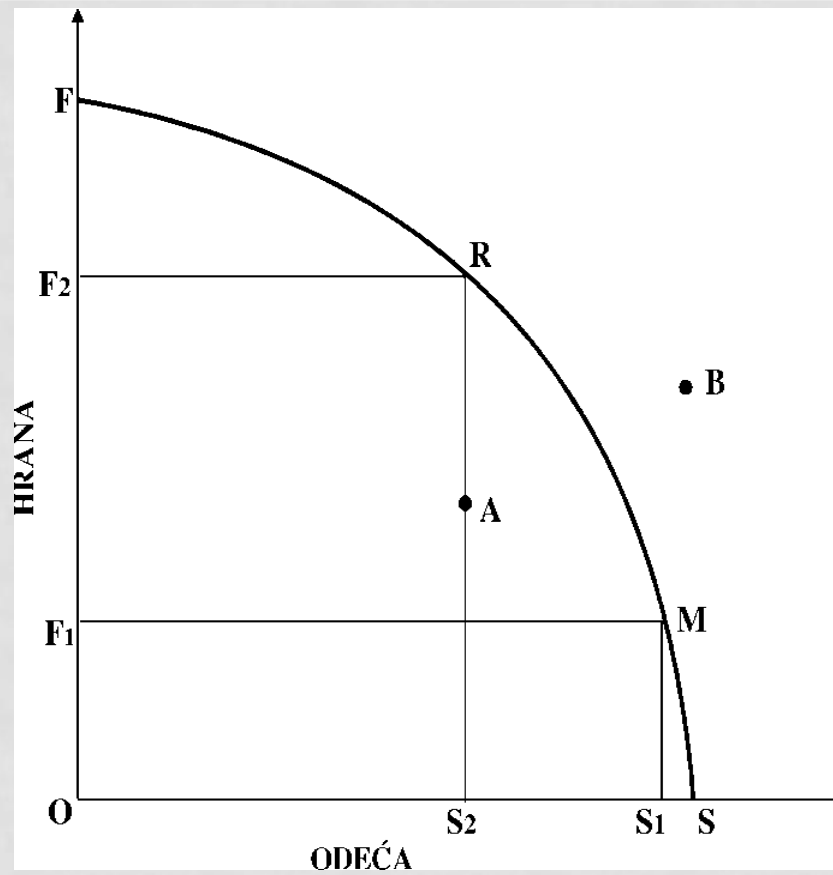
Ekonomska analiza - analitički instrumenti koji se koriste u opisivanju ekonomskih odnosa i formulisanju i prezentovanju ekonomskih modela.

- **Instrumenti ekonomske analize** : definicije, pretpostavke, grafici i jednačine koji su potrebni da bi se razvile i komunicirale ideje.
- **Ekonomski modeli** se razvijaju da bi se objasnio i predvideo fenomen iz realnog ekonomskog života.

OSNOVNI EKONOMSKI KONCEPTI

- Fundamentalni koncepti: oskudnost, izbor i proizvodne mogućnosti.
- Kao kriterijum alokacije ograničenih resursa se upotrebljava *cena*.
- Količina jednog dobra kojeg se društvo mora odreći da bi se povećala količina drugog dobra naziva se *društveni oportunitetni trošak*.

KRIVA PROIZVODNIH MOGUĆNOSTI

PROIZVODNI FAKTORI /INPUTI

- Robe i usluge se proizvode pomoću **faktora proizvodnje** kao što su rad (L), kapital (K), prirodni resursi (Z) i drugo.

$Q = f(L, K, Z)$ funkcija proizvodnje

OSNOVNI EKONOMSKI KONCEPTI

- Analiza **društvenog izbora** u uslovima ograničenih proizvodnih resursa važi i kod izbora na nivou pojedinačnog preduzeća.
- Problemi oskudnosti i izbora su predstavljeni u *modelu ponude i tražnje*.

MAKROEKONOMIJA I MIKROEKONOMIJA

- Makroekonomija istražuje ukupne ekonomske agregate kao što su ekonomski rast, nezaposlenost, inflacija, platni bilans, privredna ravnoteža, investicije itd.
- Svaki od njih je indikator ukupnog stanja privrede i stepena iskorišćenosti resursa. Visok ekonomski rast, niža stopa nezaposlenosti, niska stopa inflacije su ekonomski ciljevi.

MAKROEKONOMIJA

- U modernim društvima, država ima značajnu ekonomsku ulogu koja se ogleda u njenoj odgovornosti da obezbedi stabilan rast bruto domaćeg proizvoda (BDP), niske stope nezaposlenosti i niske stope inflacije.
- Kreirajući i sprovodeći monetarnu i fiskalnu politiku, država pokušava da postigne ove ciljeve.

MIKROEKONOMIJA

- **Mikroekonomija** se bavi **načinom na koji bi trebalo koristiti proizvodne faktore u proizvodnji dobara** (robe i usluge).
- **Mikroekonomija** **proučava kako pojedinci odlučuju** koliko će rada i drugih resursa sa kojima raspolažu, kao što su kapital i zemlja, prodati preduzećima da bi došli do dohotka.

OSNOVNI MAKROEKONOMSKI KONCEPTI I MERE

- Moderna makroekonomska teorija je nastala sa ciljem da utiče na makroekonomsku politiku, na rešavanje akutnih ekonomskih i društvenih problema kao što su nezaposlenost i inflacija i stoga se ne bavi samo kretanjem ekonomskih agregata, nego i varijablama koje na njih utiču, kao što su *fiskalna i monetarna politika*.

DŽON MAJNARD KEJNS

Osnivač moderne makroekonomije je **Džon Majnard Kejns** (John Maynard Keynes) a njegova knjiga Opšta teorija zaposlenosti, kamate i novca iz 1936. godine je pomogla da se objasni masovna nezaposlenost za vreme Velike ekonomske krize (1929-1933).

MAKROEKONOMSKE MERE

- Centralna tema makroekonomije je ukupan nivo ekonomske aktivnosti, vrednost ukupne proizvodnje (autput) i dohodak koji se generiše ovom proizvodnjom.
- Bruto domaći proizvod (BDP) ili (gross domestic product, GDP) predstavlja ukupnu sumu svih vrednosti roba i usluga koje je jedna privreda proizvela za godinu dana u jednoj zemlji.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)

- S druge strane, **BDP** (na engleskom **GDP**) predstavlja i meru agregatne tražnje za ukupnom vrednošću roba i usluga koja je u toj zemlji proizvedena u toj godini.
- Bruto domaći proizvod se može meriti na više različitih načina.

KAKO SE RAČUNA BDP

1. BDP je jednak vrednosti svih izdataka na finalne proizvode i usluge koji su proizvedeni te godine.
2. BDP mora biti jednak zbiru svih novododatih vrednosti koje su preduzeća proizvela za godinu dana.
3. BDP mora biti jednak zbiru faktorskih plaćanja tj. zbiru zarada, profita i renti koje su isplaćene tokom godinu dana.

KLASIFIKACIJA ROBA I USLUGA

- **Sve proizvode i usluge možemo podeliti na :**

- 1. Potrošna dobra,**
- 2. Investiciona dobra,**
- 3. Državna dobra**
- 4. Dobra neto izvoza.**

BRUTO NACIONALNI PROIZVOD (BNP)

GROSS NATIONAL PRODUCT (GNP)

- U bruto nacionalni proizvod nisu uračunate vrednosti roba i usluga koje su proizveli strani proizvođači, ali su uračunate robe i usluge proizvedene od strane domaćih preduzeća u drugim zemljama.
- **BNP** je ukupna vrednost svih finalnih roba i usluga proizvedenih u okviru granica jedne zemlje za određenu godinu dana, plus dohodak koji su zaradili njeni rezidenti (uključujući dohodak onih koji se nalaze u inostranstvu), minus dohodak nerezidenata koji se nalaze u zemlji.

ODNOS BDP BNP

- Razlika između BDP i BNP (eng. GDP i GNP) je *razlika između dohotka koji je proizveden i dohotka koji je primljen.*
- Sa aspekta potrošača, najvažnija mera je **raspoloživi dohodak pojedinaca**, kao deo nacionalnog dohotka koji je raspoloživ domaćinstvima za potrošnju ili štednju.

NOMINALNI BDP, REALNI BDP I INDEKS CENA

- Nominalne veličine su izražene u tekućim jedinicama novca, na primer, bruto domaći proizvod u 2009. godini izražen u novčanim jedinicama iz 2009. godine, predstavlja **nominalni BDP** u toj godini.
- Ako znamo da je u 2009. u toj zemlji došlo do skoka cena, to jest, inflacije, postavlja se pitanje koliko je iznosio **realni BDP**.

NOMINALNI I REALNI BDP (GDP)

Za preračunavanje nominalnog u realni GDP koristi se indeks cena. Indeks cena predstavlja odnos nivoa cena u tekućoj godini u odnosu na nivo cena u baznoj godini.

• **Na primer**, ukoliko indeks cena u 2009. godini iznosio 143, a bazna godina je 2000., to znači da se u 2009. korpa dobara koja se u 2000. mogla kupiti za 1 n.j., sada može kupiti za 1.43 novčane jedinice.

$$\frac{\text{Nominalni GDP}}{\text{Indeks cena}} = \frac{P_{2009}Q_{2009}}{\frac{P_{2009}}{P_{2000}}} = \frac{P_{2000}}{P_{2009}} P_{2009}Q_{2009} = P_{2000}Q_{2009} = \text{Realni GDP}$$

ŠTA GDP NE MERI

- Potrebno je naglasiti da GDP ili GDP per capita ne uzima u obzir **raspodelu dohotka na pojedince**.
- GDP ne obuhvata neregistrovanu privrednu aktivnost, kao što je **"siva" ekonomija**.
- Bruto domaći proizvod, po definiciji, meri privredne aktivnosti, ali **ne i štete**.

GDP PER CAPITA

(BDP PO GLAVI STANOVNIKA)

- Kada se GDP podeli sa ukupnim brojem stanovnika, dobijamo bruto domaći proizvod po stanovniku, **GDP per capita**.

INFLACIJA

- **Inflacija se definiše kao produženi rast opšteg nivoa cena u jednoj privredi.**
- Nekad se inflacija definiše isključivo kao rast opšteg nivoa cena.
- **Prva definicija uzima u obzir rast cena u produženom vremenskom periodu, kako bi je razlikovali od iznenadnog udara ili šok efekta.**

STOPA INFLACIJE

Stopa inflacije je relativni rast cena u dva bliska vremenska perioda u odnosu na nivo cena iz prethodnog perioda. Ako sa P_0 i P_1 označimo indeks cena u dva uzastopna perioda, stopa inflacije će biti:

$$\text{Stopa inflacije} = \frac{P_1 - P_0}{P_0} \times 100$$

Primer: Ukoliko je indeks cena u 2009. godini iznosio 130.7, a indeks cena u 2008. godini 124.0, stopa inflacije će iznositi $(130.7 - 124.0) / 124.0 = 0.054$. Pomnoženo sa 100, dobija se stopa inflacije od 5,4%.

STOPE INFLACIJE

- Inflacija sa godišnjom stopom **manjom od 5%** može svrstati u **niske**, ona **sa stopom do 50% u visoke**, a **galopirajuća je sa stopom preko 50%**.
- Hiperinflacija je posebna kategorija koju je teško odrediti i karakteriše je izuzetno visoka stopa inflacije od preko 1000% godišnje.

DRUŠTVENI TROŠKOVI INFLACIJE

- Gubljenje poverenja u novac je najočigledniji, ali teško merljivi trošak. Pošto je novac univerzalna roba koja služi kao sredstvo razmene i štednje, inflacija direktno potkopava temelje tržišnog privrednog sistema.
- Imućniji slojevi stanovništva su u povoljnijoj poziciji da se zaštite od gubitka vrednosti novca tako što kupuju nekretnine, umetničke predmete, zlato i druga dobra koja su manje podložna gubitku vrednosti.

DRUŠTVENI TROŠKOVI INFLACIJE

- Posledice inflacije najviše osećaju kategorije **stanovništva koje primaju fiksne dohotke** (penzioneri i dr.) i oni čije zarade sporije rastu od stope inflacije (službenici, radnici). Zbog toga se inflacija može tretirati kao svojevrstan tip “oporezivanja”.
- Dužnici koji vraćaju obezvređeni novac u stvari prisvajaju deo takozvane “**inflatorne dobiti**”. Štediša koji su uložili novac po fiksnim kamatnim stopama koje su niže od stope inflacije, gube na vrednosti svojih ušteđevina. Ovi efekti inflacije predstavljaju **transfer bogatstva** od jednih ka drugim kategorijama stanovništva.

DRUŠTVENI TROŠKOVI INFLACIJE

- **Neizvesnost** izazvana inflacijom, takođe, predstavlja trošak.
- **Gubitak dugoročne perspektive u investiranju** može bitno oboriti stopu rasta privrede na duži rok i dovesti jednu zemlju u poziciju zaostajanja za drugim zemljama.
- **Gubitak vrednosti novca**, pri visokim stopama inflacije, dovodi do naturalne razmene. Razmenjuje se roba za robu, umesto za novac. Ovaj tip razmene se naziva **trampa**.

NEZAPOSLENOST

- Definiše se kao stanje pri kome, po postojećim zaradama, postoji volja za zapošljavanjem, ali velika grupa pojedinaca nije u stanju da se zaposli.
- Stopa nezaposlenosti se definiše kao procenat nezaposlene radne snage u odnosu na ukupnu radnu snagu (zaposleni i oni koji traže posao).

TIPOVI NEZAPOSLENOSTI

- Jedna od podela tipova nezaposlenosti je na frikcionu, strukturnu i cikličnu nezaposlenost.
- **Frikciona nezaposlenost** se odnosi na pojedince koji su trenutno nezaposelni usled potrage za novim, bolje plaćenim poslovima.
- **Strukturna nezaposlenost** je teži oblik nezaposlenosti jer se odnosi na one čije su kvalifikacije zastarele usled tehnološkog napretka ili nestajanja određenih privrednih grana.

TIPOVI NEZAPOSLENOSTI

- **Ciklična nezaposlenost** nastaje usled **opšteg pada privredne aktivnosti, odnosno ekonomske krize.**
- Troškove nezaposlenosti najviše osećaju oni koji su njom pogođeni, nezaposleni i njihove porodice.
- S aspekta društva, gubi se jedan deo bruto domaćeg proizvoda koji bi bio proizveden u uslovima pune zaposlenosti.
- Bruto domaći proizvod koji bi bio proizveden u uslovima pune zaposlenosti se naziva **potencijalni bruto domaći proizvod.**

KAMATA I KAMATNA STOPA

- **Kamta je iznos koji se plaća za upotrebu novca, odnosno kapitala u određenom vremenskom periodu.**
- **Kamatna stopa se formira na tržištu kapitala i varira za određene tipove zajmova, najčešće u zavisnosti od toga da li je zajam dugoročnog ili kratkoročnog karaktera.**
- **Kamata kao cena upotrebe kapitala predstavlja informaciju od prvorazrednog značaja za investitore.**

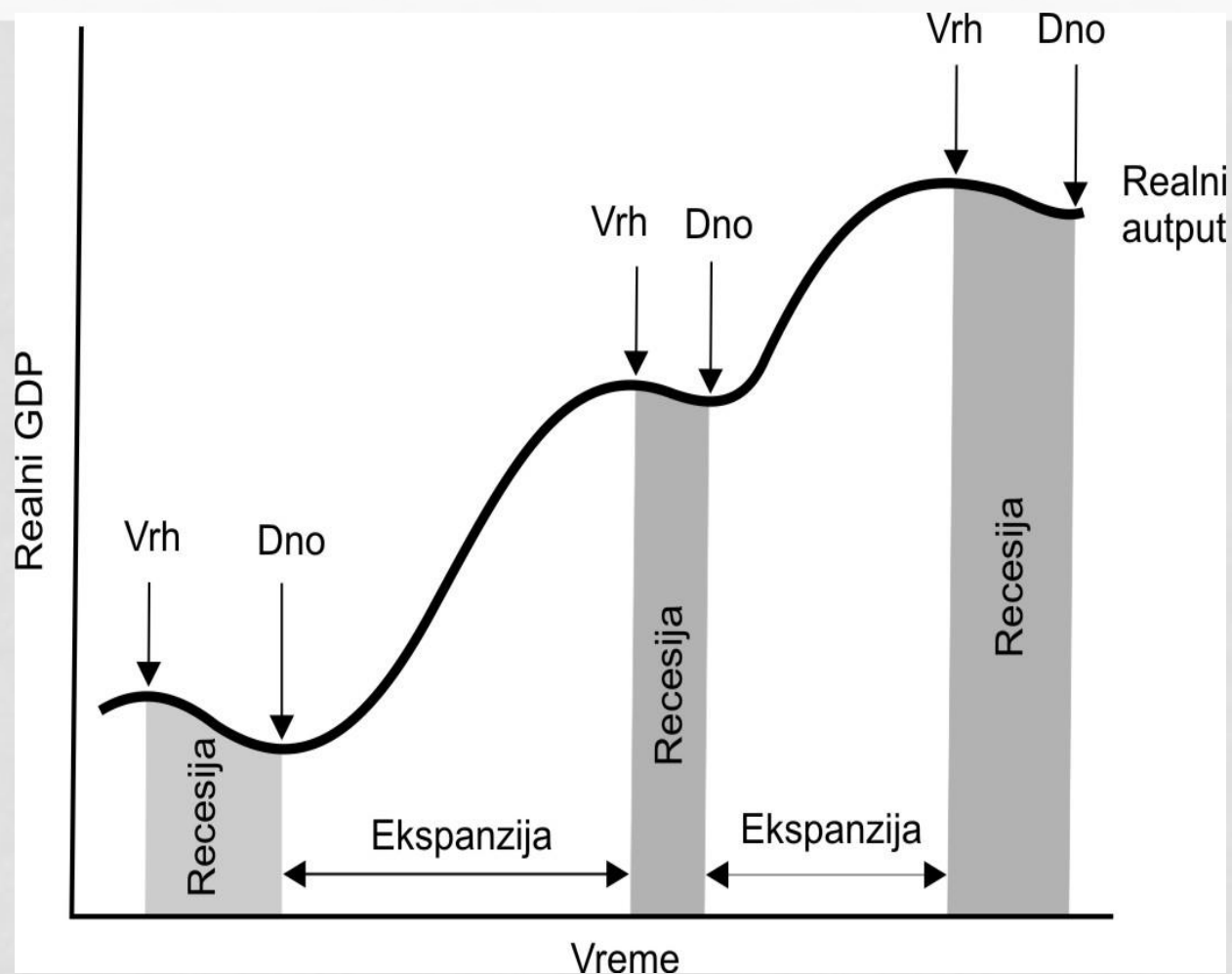
KAMATNA STOPA

- Kao i kod drugih ekonomskih veličina, bitan je nivo **realne** kamatne stope.
- Ukoliko je, na primer, stopa inflacije 5%, a nominalna kamatna stopa 10%, **realna kamatna stopa će iznositi 5%, tj. 10% - 5%.**
- Investitori će nastojati da se rukovode prema realnoj, a ne nominalnoj stopi. Ukoliko se stvore očekivanja da će realna kamatna stopa biti relativno visoka, doći će do smanjenog obima investiranja.

PRIVREDNI CIKLUSI

- **Privrede tokom istorije prolaze kroz cikluse, tako što se smenjuju dobri i loši periodi.** Posmatrano na nivou svetske privrede, najteži period je bio za vreme **Velike depresije, 1929-33. godine.**
- Tada je vrednost proizvodnje u razvijenim privredama opala za preko 30 procenata u jednom kontinuiranom i katastrofalnom padu.
- **Najnovija kriza globalnih razmera je izbila u 2008. godini.**

PRIVREDNI CIKLUSI

HVALA NA PAŽNJI !